

DE INTERNATIONALE TREINVERBINDING “OOSTENDE-KARLSBAD”, HEEN EN TERUG, VÓÓR 1914: EEN CASUS

door Emile SMISSAERT

*Een goed historicus werkt over het verleden,
leeft in het heden en denkt na over de toekomst.
Wie terugkijkt, moet ook vooruit kunnen kijken.
(Dr. hist. Yvan Vanden Berghe, uit Brugge)*

Om een kuur, d.i. ergens een adequate geneeswijze vakkundig toegediend te krijgen, hoef je niet ziek te zijn of, wie weet, zich wat ziekelijk of verzwakt te voelen of gewoon om maar eens “chique” te willen doen, flink verwend te worden en dan voor even gerekend te worden tot die “beau monde” waarover jij – toegegeven: benieuwd of geprikkeld bent en met wat verdoken nijd - al zo veel had horen spreken. Neen, toenmaals écht goed bemiddeld zijn, wèl erin geloven en erop vertrouwen, én over heel wat vrije tijd beschikken, – alles samengenomen strekten tot voorwaarden om succes te boeken en tot profijt om een zekere mate van soelaas, van enge ongemakken en pijnen verlicht te worden, te bekomen. Door de eeuwen heen is het opwekkende, revitaliserende effect van baden nemen gekend, gewaardeerd en door wie kon gretig opgezocht geworden. Denken wij maar dicht bij ons aan de alom bekende mineraalwaterbronnen van het nu erg verbleekte en getaande – juist gelijk Oostende! - Waalse stadje Spa (provincie Luik). Spa. een “spa”, – een begrip dat trouwens heden ten dage internationaal in het Engels nog steeds voortleeft en glanst gelijk een diamant als een soort van ideaal kuuroord. Precies door haar naam te lenen en een ultrakorte omschrijving te geven aan allerlei “wateroorden” wanneer men thans spreekt over gerenommeerde “badplaatsen”. Voorts denken wij aan Mondorf-les-Bains (Groothertogdom Luxemburg), aan de Franse gekende en geprezen mineraalwatersteden Vittel, Vichy, Contrexéville, Perrier en Evian (= aan het meer van Genève), aan dozijnen Duitse kuuroorden zoals het zich herpakkende Bad Ems (destijds geliefd pleisteroord van Keizer Wilhem I en zijn gevolg) aan de Lahn rivier en het immer nog zeer actieve, mondain gebleven topkuuroord Baden-Baden dichtbij de Rijn. Ja, zelfs aan het sprankelend levendige Oostende van 100-125 jaar geleden met haar een stellig hernieuwde gezondheid belovende zeebaden en het eigen mineraalwater dat goed was, zei en beloofde men, voor allerlei kwellingen en kwaaltjes. De mensen vroegen niet liever, kwamen van verre erop af, verteerden hun centen ... en genoten doorgaans van de ambiance ! Hielp het misschien niet, in elk geval 't deed toch zo'n deugd ! (Achteraf), jammer van 't geld, dat wel, maar je neemt het niet mee, nietwaar, en wat doet een mens al niet voor de gezondheid ?!

Scheren wij, figuurlijk gesproken, in vogelvlucht een heel flink eind verder door naar ... “Karlovy Vary”. Beter en veel, veel breder bekend gebleven met zijn Duitse, aloude benaming **KARLSBAD** (in het Frans : “Carlsbad”). Is, je mag gerust zeggen, een wereldvermaarde, aantrekkelijke kuuroordstad met klasse, gelegen in het westen van de Republiek Tsjechië, meer bepaald in de streek Bohemen, in wat eertijds in 1938 het fel betwiste 'Sudetenland' (Centraal Europa) was en waar toen een meerderheid van Duitssprekenden woonden. Anno 2012 : 53.857 inwoners. Deze stad die over een mooie barokkerk beschikt, is een bezoek de moeite waard en foto-vriendelijk. Ze ligt in een dal met de gebouwen tegen de bergen aan, de niet te tellen hotels zijn langs statige huizenrijen gerangeerd en het charmerende oord is ingesteld op massatoerisme dat, typerend en een sensatie om mee te maken, bronwater kan drinken van 30 of 50 graden ! Ondergrondse bronnen brengen warm mineraal water naar de oppervlakte. Deze vloeistof bezit allerlei geneeskrachtige eigenschappen en wordt erkend door de wetenschap en door de artsen, Al valt dit af te raden, volgens leken, om ervan te drinken: dit water, zegt men heden en onbevangen, smaakt naar kalk en ijzer, – en, bij overdaad, loopt men het risico op een ferme zg. “turista” [Tsjechisch voor “buikloop” (?)] (1).

Of nemen wij een andere getuigenis ter hand over: "helend water, heerlijke natuur en riant decor" :

" (...) Ook wij trokken naar de centrale "Collonnade" ,met ons kannetje, om er driekeer per dag een goeie liter water van pakweg 40° C naar binnen te kappen. En hetvoelt wat vreemd : die eerste slokken. Ze smaken een beetje naar ijzer, maar het isvooral wennen aan de temperatuur. En aan de hoeveelheid ! Eén liter water, of 2,50keer de inhoud van de typische porseleinen kannetjes die je er overal ziet ..)

Wie in Karlsbad huurt, doet dat met stijl. De stijl van de "Grote Dagen" : en die situeren zich hier duidelijk van halfweg de 18de tot begin van de 20ste eeuw (...):

De hypermoderne "Sprudelkolonnade" : hier spuit water dat ten tijde van Christus als regen uit de hemel viel, torenhoog van diep onder de aardkorst op : 60 tot 70° C warm !

Het minerale vocht heeft een temperatuur van 64° en een door de wetenschappelijke vorsers erkende bijzondere chemische samenstelling. Afgekoeld tot verschillende temperaturen wordt het naar een reeks bronnen geleid. Die hebben, afhankelijk van hun gehalte aan opgeloste kooldioxide en mineralen, elk hun specifieke kwaliteit. Net als bij de baden werken ze afwisselend heilzaam in op de stofwisseling en diverse mankementen van het spijsverteringsstelsel, van de spieren, van de ademhaling en van de bloedsomloop.

Wij hebben het geweten. Na drie dagen borrelde het in onze maag en in onze darmen dat het een lust was. Weinig later waren alle toiletten in Karlovy Vary voor ons "the places to be".

De auteur van dit weliswaar contemporaine maar opmerkelijk omdat het voor ons zo'n nuttig situerend artikel is, de tijd trotserend en wars van hinderlijke publiciteit alsook ongewoon vrij van bevooroordeelde effecten en besluiten, besloot zijn openhartig relaas over dit 'ontslakken' als volgt :

"Niet alleen maakten wij, dank zij dit "Karlsbader Wasser", de grondigste reiniging van ons leven mee, wij bleven ook op onze terugtocht ongewoon kalm en monter achter het stuur van onze auto. Keurig aangelegde en onderhouden parken doorheen stad en bossen hadden bijgedragen tot dit hervonden welbehagen (...)" (2).

* * *

Eind van de 19de eeuw kreeg Karlsbad aansluiting op het Europese internationale spoorwegnet. Een aanwinst, een groot pluspunt voor die stad en gindse streek ! Sindsdien explodeerde de stroom van 'kuristen'. Niet het minst omdat rond die tijd tevens ontdekt werd dat dit specifieke bronwater insgelijks met succes kon aangewend worden tegen suikerziekte. Iets voor rijken én voor mensen met naam of faam, maar waarbij nog helemaal geen sprake was van de golf van toerisme op grote schaal, zoals wij dat heden wèl meemaken en er met volle teugen van genieten !

1888 : 32.000 vreemdelingen

1899 : méér dan 50.000

1908 : méér dan 60.000

" en het bewijs dat het om zieke mensen handelt die daarheen gaan om zich te laten verzorgen, is dat zowel in Karlsbad als in Vichy er méér dan 100 (honderd !) dokters voorhanden zijn gedurende het thermaal seizoen ! "

(Dr. med. J. Félix, uit Oostende) " (3).

Een zeer belangrijke, vaak doorslaggevende rol is weggelegd voor de factor "kapitaalkrachtig zijn", over voldoende geld beschikken. Op het "Congres der watersteden" van april 1905 kwam dit ter

sprake : “ (in Duitsland evenals in Bohemen bloeien badinrichtingen dankzij de belasting op het 'kuren' ; immers, het gokken, d.i. een kansspel om geld spelen, is er verboden. Voornoemde taks (belasting toeslag) wordt opgelegd door het stadsbestuur op elke niet behoeftige persoon die aldaar gebruik zal maken van de baden. In Karlsbad brengt dit eerder genoemde “speelgeld” bijna 1 miljoen frank op ten voordele van het gemeentebudget. Dit [enorme ! (E.S.)] bedrag wordt aangewend zowel voor de verfraaiing van de stad als voor het beter maken van rein- en netheid. Een gelijkaardige taks wordt toegepast op de 'kuristen' [in Duitsland] van Bad-Ems, BadenBaden, enz. (4).

Oostende zelf evenals Spa kenden toen der tijde een groot gemis aan inkomsten, precies door de “*wet op het verbod van kansspelen*” (1902). Het is m.i. niet denkbeeldig en niet gesproken uit een wat verhitte fantasie, dat ook bij ons een belasting heffen op het volgen van een zee)kuur (ooit eens en serieus) overwogen werd. Ik waag zelfs meer te berde te opperen (al zondig ik nu tegen goede geschiedschrijving). Wellicht was de vakantiereis en -kuur in 1900 door Burgemeester Alfons Pieters (1845-1912) ondernomen – (als zilveren huwelijksgeschenk?) “*pour se reposer*” (= de officiële vrijgegeven verklaring) en dat nog even verder in ons betoog ter sprake zal komen – als een manier van fondsenwerving met zo'n nevenbedoeling interpreteerbaar ? Trouwens, geweten was, te vinden valt in oude kranten, (intussen historische) bronnen van hun tijd, dat destijds diverse rijke machthebbers en vooraanstaanden op hun reizen naar het buitenland, in die tijd al, uitzagen hoe men elders bezig was – qua prioriteiten, methoden, denkwijzen, propaganda voeren e.d.m. – , en er thuis verslag over uitbrachten en heel wat publiekelijk of binnenskamers ter overweging of ter discussie brachten.

Een tijdgenoot die een brief uit Karlsbad d.d. einde mei 1897 ondertekent met de niet meer te achterhalen initialen “Ch. G.”, uitte zijn visie daarover o.m. als volgt :

“Sedert dat de “Compagnie van de Wagons-Lits” tijdens de zomer [van 1895] een directe lijndienst opgericht heeft tussen Oostende en Karlsbad, begint “*Oostende-Bad*” hier bekend te worden. Het is nochtans niet het vignet van Oostende dat aangebracht is op de reclame van de Wagons-Lits die een zeer goed gedacht moet bieden over onze stad” (5).

* * *

Zoals reeds eerder vluchtig aangehaald : de aansluiting van Karlsbad op het Europese internationale spoorwegnet bracht een ware toeristische doorstoot met zich mee. Inzake haar renomme als verschaffer van wellness, door haar niet te ontkennen charme en aantrekkelijkheid als genezing brengend kuuroord met haar vele groen en keurige wandelpaden alsmede door haar voortaan veel betere bereikbaarheid als bestemming. Naar een site die door velen als een aan te prijzen en gegeerde, te frequenteren badplaats aanzien werd. Het stadje kwam nu binnen het bereik van talrijke, weliswaar zeer gefortuneerde personages, soms uit verre streken afkomstig, die ter plaatse onthaald werden op een groot aanbod van logies in allerlei hotels van rang en stand.

Een attractie was het nu nog steeds functionerende, statige “*Grand Hôtel Pupp*”, intussen een paar eeuwen 'oud' en ons bekend van de film “*Last Holiday*” en nog meer van één van die onverwoestbare maar boeiende avontuurlijke James Bond actiefilms “*Casino Royal*” (6). Volgens de reportage van een nochtans kritisch journalist “ontdekken wij langs de belangrijkste straat zowaar een 'Hotel Herzog von Brabant' (= koning Leopold II, wie weet?) en zelfs een 'Hotel Ostende' !” (maar nergens elders vond ik bevestiging hiervan ...) (7). Karlsbad telt een groot, rijk cliënteel van Amerikanen, Engelsen, Russen, Roemenen en Duitsers.

Bezien wij nog eens wat briefschrijver “Ch. G.” te zeggen had inzake publiciteit :

“Deze reclame zou in de eerste plaats dienen te bestaan in het doen kennis maken met Oostende, haar baden en haar feestelijkheden bij de vele artsen van Karlsbad. Het zijn merendeels deze “heren” die het cliënteel sturen naar een streek van hun keuze. Deze aanprijzing, opgesteld in de Duitse taal en in de vorm van een album, zou zichten van Oostende dienen te tonen. Daarop een verhelderende brochure over de gemakkelikheden en vooral de voordelen van een kuur met zeewater, van de baden, van de hydrotherapie (8), enz.

Deze wijze van reclamevoeren kan [mag] niet krenterig zijn : ze dient verzorgd, een aangename indruk makend te zijn. Zo niet wordt ze in de papiermand gegooid (zie als model wat Vittel, Vichy, enz. doen. Deze mening komt niet van mij; ze werd me aan de hand gedaan door de voornaamste geneesheren van Karlsbad (...)) Een tweede wijze van aanprijzende aankondiging is de affiche (...)

In Karlsbad heeft men eerbied voor de affiche en er zijn plaatsen voorhanden om aanplakbiljetten aan te brengen op de openbare promenades. Ik verlaat de stad van de “sprudel”. En gedurende mijn terugreis ga ik de belangrijkste badsteden van Oostenrijk en van Duitsland bezoeken, alwaar ik ga proberen bijeen te garen van wat baat zou kunnen brengen voor onze stad. Eens terug, zal ik u het resultaat van mijn opzoekingen meedelen. Verheugd erom, indien de krant “Le Carillon” en het “Comité de Publicité” iets nuttigs kunnen rapen voor het goed van Oostende” (9).

Propaganda maken, een edel streven op zich en je doet maar ... Doch het heeft ons wat te ver afgeleid van ons waar onderwerp : **“Karlsbad en Oostende”**, gesitueerd in het zich snel vormend en uitbreidend internationaal treinnetwerk op het Europees continent.

In 1894 en dat tot 1985 (!!), je leest het correct, werd een rechtstreekse verbinding tot stand gebracht tussen onze Noordzeehavenstad Oostende, toenmaals in volle bloei en aanzien in Engeland en het continent, en Wenen, de cosmopolitische hoofdstad van het uitgestrekte, fel gediversifiëerde keizerrijk Oostenrijk – Hongarije. Was het dan al met de bijbedoeling, ter meerdere rendabiliteit (een suppositie, hoor), te voorzien in aan te brengen van enkele aftakkingen, o.m. naar Triëst en naar de kuuroorden in Bohemen : Karlsbad, Marienbad, Pilzen ? Komaan, wàr zou het beter aan te treffen zijn dan in de pers van die jaren ?

“Anderzijds, de trein “Oostende-Karlsbad” bestaat sedert 1 juni [1895]. De speciale rijtuigen die tot de “Wagons-Lits” behoren worden aangehecht aan de “Oostende-Wenen”. Tot aan Neurenberg (Beieren), vanwaar ze zich keren naar Karlsbad (Bohemen [,thans Tsjechië]). Doch slechts 5 uren later na hun aankomst in Neurenberg. [Reeds] vanaf 1 juli e.k. zal dit oponthoud afgeschaft worden en het treingedeelte “Oostende-Karlsbad” zal rechtstreeks haar route naar Karlsbad voortzetten, na aankomst en ontkoppeling in Neurenberg.

De(ze) nieuwe luxetrein vertrekt uit Oostende op de maan-, woens- en vrijdagen. En vanuit Karlsbad de woens-, vrij- en zondagen. Vanaf 1 juli 1895 zal het traject van Londen naar Karlsbad in 23 uren gebeuren (10).

Gelet op het welslagen van het opzet bracht de krant “Le Carillon” 10 jaren later, d.i. begin mei 1905, volgend nieuws. *“Doorgaande trein “Oostende-Karlsbad”*. Vanaf 15 mei tot 15 september 1905 zal er een directe dienst verzekerd worden. Door middel van een slaaprijtuig en van een bagagewagen zal dit dagelijks in werking zijn tussen Oostende en Karlsbad, en vice-versa”. Let wel ; *15 mei – 15 september*, dit is het hoogseizoen.

Niettemin is er in de wijze van uitbaten een verschil opgedoken.

Deze wagens zullen aan de express-trein “Oostende-Wenen” tussen Oostende en Neurenberg (en

omgekeerd) met een haak vastgemaakt worden en zullen tussen Neurenberg en Karlsbad (en terug) door middel van een speciale trein circuleren. Tevens, onderstaand uurrooster zal in acht genomen worden :

H E E N : – vanuit Neurenberg : vertrek 8.25 uur;
- station Eger (+- grensstadje) : vertrek 11.23 uur;
- aankomst in Karlsbad : 12.25 uur 's middags.

D.w.z. (nog) 4 uren rijden bovenop de reeds lange afstandsrit “(Londen) – Oostende-Neurenberg” die 's nachts afgelegd was !

T E R U G : – vanuit Karlsbad : vertrek 15.43 uur ;
– vanuit Eger (stadje) : vertrek 17.02 uur ;
– aankomst te Neurenberg : 19.42 uur 's avonds.

En dan weer de nachttrein op, komende van Wenen richting de Noordzeekust (Oostende) en eventueel de boottoertocht naar Londen. Terminus ! Een heel traject dat nog te doen valt.

De eerste start : vanuit Oostende op 15 mei, vanuit Karlsbad op 16 mei 1895 ;
het laatste vertrek : vanuit Oostende op 15 september, vanuit Karlsbad op 16 september (11).

En wie ontwaren wij, op een keer en intussen al heel lang geleden, tussen die selecte groep passagiers ? In juni 1900 ? Warempel, de toenmalige Heer Burgemeester en wellicht ditmaal in gezelschap van zijn echtgenote. Privé. Misschien een geschenk van zijnentwege n.a.v. hun 25-jarig huwelijk? Over zo iets intiems zwegen de kranten. Telkenjare ging Alfons Pieters, als welgesteld burgerman, op reis naar het buitenland. Alleen, in gezelschap van een/enkele fiets – kamera(a)d(en). De pers maakte er geen gewag van, tenzij in april 1897 t.g.v. een grote fietstocht naar en in Italië toen Pieters zelf daaromtrent verslag uitbracht in “Le Carillon”.

7 juni 1900. Een kort gehouden mededeling, meer niet, in “Le Carillon”: “*Verlof. Wij vernemen dat de heer Burgemeester ons gedurende drie weken zal verlaten. De hr. Pieters begeeft zich naar Karlsbad alwaar hij zal genieten van een welverdiende rust. Hij verlaat morgen vrijdag 8 dezer Oostende*”. Haar insgelijks Franstalige rivale was nog beknopter : “*De heer burgemeester verlaat de stad, morgen vrijdag, om gedurende drie weken verblijf te houden in Karlsbad*” (12). Enkele aanmerkingen : van en voor het volgen van een kuur die minimum drie weken in beslag nam, spreekt “men” niet; bovendien, wij vonden ongeveer de datum van Alfons Pieters' terugkeer in Oostende :

“Koning Leopold II die vergezeld was van ordonnansofficier dhr. Cumont, is in onze stad op maandagavond 2 juli 1900 toegekomen (...) Dhr. Pieters, burgemeester, bevond zich in het station om [zoals gebruikelijk was conform het protocol] Zijne Majesteit te ontvangen [en was derhalve terug uit verlof!] (13).

Hoé dit vooraanstaand echtpaar het aldaar gesteld had, net zoals zovele “kuristen”, zullen wij nooit te weten komen, dat spreekt. En trouwens, maakt het ook iets uit ? Om ons een veilig idee te vormen, bovendien levendig ge- en beschreven, van wat men zoal moet doen en laten tijdens zo'n behandeling, wende men zich best van al via internet tot het gedetailleerd verslag : “*La saison à Karlsbad*” uit de meimaand van 1897, amper drie jaren tevoren (14). De sfeer en gebruiken, de kledij en de hygiëne, de eetgewoonten en de talen, de gevoeligheden bij dat kortstondige, toevalligerwijs samengekomen conglomeraat van nationaliteiten, kortom de mentaliteit en levenswijze die aldaar gangbaar waren én in ere gehouden werden, – het hielp ons om ons op verantwoorde wijze te kunnen inleven en naar behoren te kwijten van onze evocatie, ruim een eeuw en een ietsje later geleden ! Vergeet het immers niet, 1900 was een topjaar in Oostende en

voor het toerisme, met als super evenement het eerste luisterrijke bezoek van een ware prins uit het oosten, de Shah van Perzië en zijn gevolg, een personage dat tot op heden tot de verbeelding spreekt !

Wie ook maar wat verwijlt in het spoorweggebeuren en dusdoende poogt door te dringen in de wetmatigheden en het mechanisme van het internationale spoorwegverkeer-van-toen, treft het en wordt men telkens weer geconfronteerd met het grillige, ingewikkelde en nadien nog lastig te ontrafelen karakter van dit vervoer. Daarom en om op veilig te spelen gingen wij te rade bij een "kenner ter zake", de heer ir. Werner Sölch (architect en in 1938 geboren in ... Karlsbad, leeft momenteel in München), die in een briljante studie met kennis van zaken over de ons interesserende materie gehandeld heeft. Zie zijn : *"Orient-Express : Glanzzeit, Niedergang und Wiedergeburt eines Luxuszuges"* (3de druk, 1983). Bovendien had hij "ergens" de beschikking, leid ik af uit zijn relaas van de toedracht der feiten, over documentatie waar ik anders hoegenaamd geen weet of kennis had kunnen van hebben. Ik ben hem hier schatplichtig voor en dankbaar gestemd om !

" (...) In het Oostenrijkse Weltbad Karlsbad is het aantal kuurgasten tussen 1880 en ongeveer 1910 bijna verdrievoudigd en het bestond voor bijna 50 % uit buitenlanders.

(...) Met het oog op de talrijke en vooraanstaande bezoekers aldaar, had de Engelse "South Eastern Railway" tijdens de "Europese Spoorverkeer Conferentie" van 1895 aangevraagd om een spoorwegverbinding te maken tussen Londen en Karlsbad. Die aansluiting zou dan deel uitmaken van het [sedert 1894 rijdende] spoornetwerk "Oostende-Wenen".

De trein die enkel in de zomer het traject naar Karlsbad aflegde, bestond vanaf 1895 uit een slaapwagon en een bagagewagen. Dagelijks werden deze voornoemde rijtuigen in Neurenberg gesplitst van het gedeelte trein dat naar Wenen doorreed. Om zoals gezegd, als aftakking en samen met een restauratiewagon en een extra-bagagewagen, als luxetrestel richting Karlsbad aldaar te arriveren. De tweede slaapwagon die naar voornoemd kuuroord reed, was een tijdlang beperkt tot enkel het dagelijks traject Neurenberg-Karlsbad. Een curiosum dat veroorzaakt werd door de straffe benutting van de express-trein bij de afreis vanuit Oostende. Voor toenmalige luxetreinen in 1897 een indrukmakend getal.

Ten einde het naburige kuuroord "Marienbad" aan te sluiten bij het West-Europese luxetoeerisme, werd op de "Europese Spoorverkeer Conferentie" van 1905 de beslissing genomen om de tweede slaapwagon van de "Oostende-Karlsbad" – express op het parcours vanaf het stadje Eger af te leiden naar Marienbad. In 1906 kwam deze wagon uit Amsterdam, maar vanaf 1907 weer uit Oostende (...).

Aftakkingen naar Bad Kissingen (een bekend kleiner kuuroord in het zuiden van Duitsland) in 1910 en naar München in 1909 bestonden slechts heel korte tijd. Meer weten wij er niet over.

Een luxe-verbinding vanuit Parijs naar het mondaine Karlsbad ontbrak tot dusver. Pas in het jaar 1900, toen in Parijs wegens de aldaar gehouden wereldtentoonstelling overwogen werd om de "Orient-Express" dubbel zoveel te laten rijden, kwam het tot de invoering van een dagelijkse, afzonderlijke exploitatie tijdens het seizoen van een luxetrein "Parijs-Karlsbad" onder het beheer van de spoorwegen van Elzas-Lotharingen (...).

(Wat daarop volgt is te gecompliceerd en geldend voor "Parijs-Karlsbad" om hiernog verder op in te gaan)

Uiteindelijk werd ook aan de oude wens van de "South-Eastern & Chatham Railway" tegemoet gekomen om een deel van het verkeer van de Belgische schepen van de Oostende-route af te trekken naar de eigen Kanaalstoomboten door middel van een slaapwagon "Calais-Carlsbad" die enkel in 1906 en in 1907 reed (...)"

Tot zover, en dan nog gebald in grote lijnen, het wedervaren van wat de "concurrentie" overkwam of op touw zette, volgens W. Sölch in zijn studiewerk.

* * *

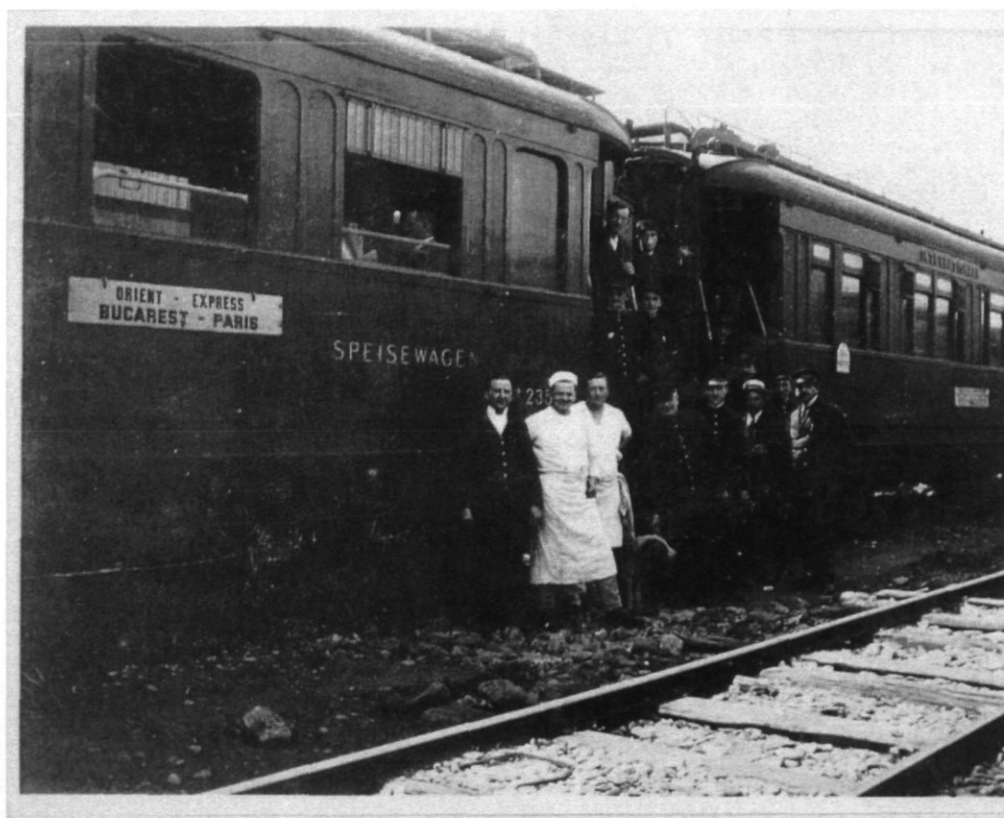
Het eerste oorlogsgeweld op wereldniveau (1914-1918) schudde tal van plannen maken en het behouden van verworvenheden duchtig, krachtig dooreen. Wat een tumult, wat een ravage!

De tijdspanne tussen 1919 en 1939, het zg. "*interbellum*", bood het laatste hoogtepunt van de luxe-treinen en tegelijk van de stoomlocomotieven van Europa (15).

Na de tweede wereldwijde oorlogscatastrofe op wereldschaal (1939-1945) waren de naweeën nog erger; andere tijden en prioriteiten, zeden en gebruiken staken de kop op.

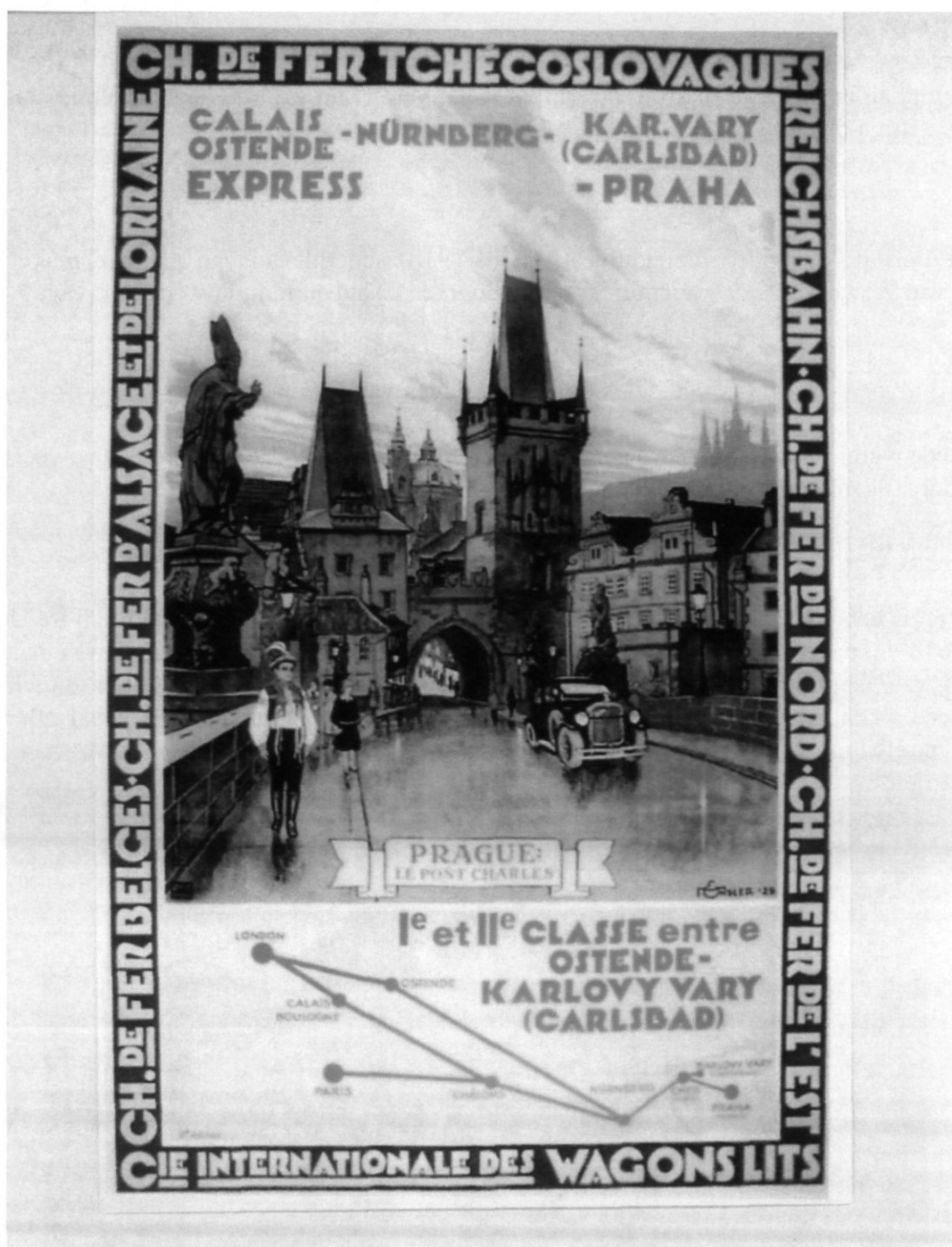
De "Oostende-Wenen"-express hernam pas in 1947 haar ritten. het einde kwam in 1985.

Dat, weet je, is een ander, te lang verhaal om hier helder uiteen te zetten. Merken wij tot slot enkel op, dat de trein naar Karlsbad tussen de twee wereldoorlogen doorgetrokken was naar Praag (hoofdstad van de republiek Tsjecho-Slovakije, heden Tsjechië). De door Hitler uitgelokte zg. "*Sudeten crisis*" en het verdrag van München (september 1938) hadden een fataal effect op de benutting en uitbating van het tracé.

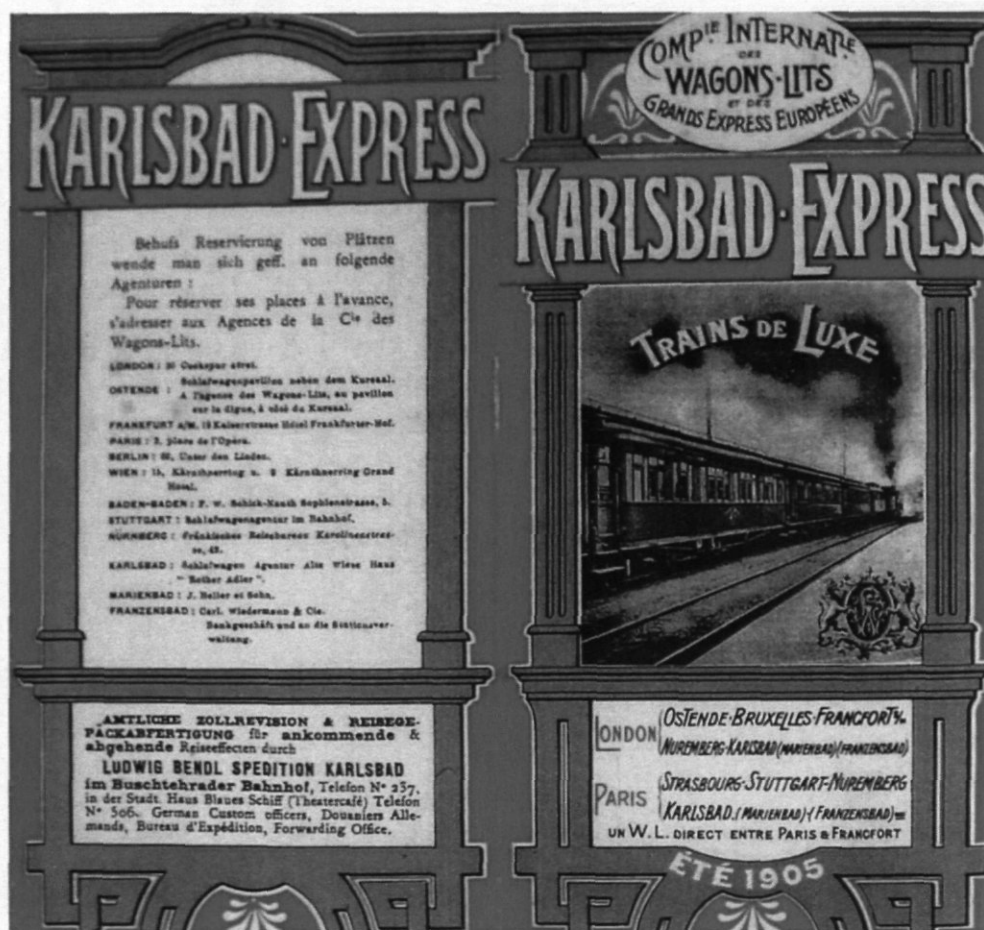

Postkaart, 1925/27

Het "Wagon-Lits"-personeel van een treinstel van de "Parijs/Oostende-Karlsbad-Praag Express", verzameld vóór de restauratie-wagon voor de foto.

Vanaf 1925: opnieuw een luxe-trein: de "Oostende-Karlsbad-Express" (slechts tijdens de zomermaanden). Slechts 1 slaapwagon gehecht aan de "Oostende-Wenen-Express" tot aan Neurenberg. Aldaar afgehaakt en gehecht aan de "Parijs-Karlsbad-Praag-Express".
 Affiche uit 1929.

Titel en keerzijde van een reclame-brochure uit 1905 voor de “Karlsbad-Express”

BIJLAGE:

HET SEIZOEN IN KARLSBAD

(vert. uit het Frans en te vinden in Le Carillon; 21 en 23 mei 1897, p. 1)

Eén van onze vrienden die nu met vakantie is in Karlsbad, laat ons de interessante aantekeningen die hierna volgen, geworden over het verblijf in deze stad.

Dat is nu al vijftien dagen dat ik, in verlof, rondslechter. Ik ben van binnen en van buiten (“intus et extra”) schoongemaakt. Met water, met water en eeuwig lang water ! Veel te veel water , zo hevig dat mijn eigenste regenscherm aanstalten maakt om zich gewonnen te geven. Wij hebben niets om jullie te benijden. Een echt hondenweer. Ik heb mooi tikjes te geven op de barometer – één van de vakantiegenoegens – niets aan te doen ; nog een geluk dat het weer in weerwil vanalles toch voorbijgaat.

Ik die wegging, had beloofd om jullie enkele inlichtingen over Karlsbad te zenden : de manier van leven, de feesten, de vermaken, enz. Enfin, al wat hier het verblijf van de toerist aangaat.

De stad is zeer aardig: mooie straten, grote en schone huizen die zeer gerieflijk ingericht zijn.

Karlsbad is in een nogal smalle vallei aangelegd, de straten zijn er in trappen geschikt en de grandioze woningen in villavorm, vooral in de “*nieuwe stad*”.

De gemeentelijke gebouwen zoals de bronnen, de baden, enz., laten niets te wensen over qua luxe en comfort. Wij hebben hier het “*Kaiserbad*” dat in 1895 ingehuldigd werd. Het is een prachtig-rijk, decoratief monument en voorzien van alle badeninstallaties die zeer voortreffelijk in hun soort zijn. Dit bouwsel heeft meer dan 5 miljoen gekost ! Genoeg gezegd tegen jullie, dat het gemeentebestuur niets nalaat om het succes en de uitstraling veilig te stellen.

Karlsbad is de ware kuurstad, de stad waarnaar mensen zich begeven om er gezondheid te halen. Alles is er dan ook geschikt en geregeld ten einde een mooi resultaat te bereiken, althans als er middel toe is. Ze heeft een nagenoeg wereldomvattende reputatie. Er komen lieden toe van alle kanten van de wereld. Verleden jaar heeft ze haar lijst afgesloten met een cijfer van 44.000 bezoekers. Elk jaar vermeerdert het aantal bezoekers en er dient aangestipt te worden dat hier iedereen ten minste voor 21 dagen verblijf houdt, de minimum termijn voor een kuur. Geen of weinig passanten, weinig bezoekers voor één dag.

De badgasten komen hier niet om er plezier te maken en te feesten. Daarom strekken alle inspanningen gedaan door de plaatselijke administratie ertoe om hen alle voldoening in deze zaak te schenken. Ze is niet vrekkelig, ze beknibbelt niet op het geld, ze weet te zaaien om te oogsten. Het is een feit dat hier geen stompziinige geesten voorkomen die altijd bereid zijn om een cent in vieren te kappen en indien men er aantreft, worden ze als zieken behandeld. Alles is er groot en royaal beheerd.

In Karlsbad zijn de levensomstandigheden van de baders eenvoudig. Men staat 's morgens om 05.30 uur op. Om 6 uur nemen de concerten een aanvang. Er spelen twee orkesten : één aan de zuilengalerij van de fontein van “*Mullbrunn*”, de andere aan de “*Sprudel*”. Deze muziekkapellen spelen van 6 tot 8 uur en intussen drinken de baders het reglementaire water dat door de dokters voorgeschreven is.

Zo Karlsbad de stad van zieken is, is ze tevens de stad van artsen. Dit jaar zijn er 101 ingeschreven en gevestigd. Ze komen van overal, van de grote Oostenrijkse steden en verblijven in Karlsbad van 1 mei tot 30 september. En een veertigtal blijven er het ganse jaar door.

Alles wordt hier geregeld door de geneesheer, zelfs het menu van de hotels. Alle eigenaars van deze stad zijn overtuigd van de doeltreffendheid van hun wateren en de noodzaak van de bijzondere *modus vivendi* om de kuur tot een goed einde te brengen ; er dient gezegd te worden dat ze er ruimschoots hun brood mee verdienen.

Na om het kwartier het water gedronken te hebben dat voorgeschreven wordt door de artsen, maakt de menigte zich meester van de vele “*buen retire*” [sic] die de fontein omringen. Deze kosteloze installaties worden op zeer comfortabele wijze beheerd. Zonde luxueus te zijn zoals deze van het Kursaal van Oostende, laten ze niets te wensen over qua comfort (dat maakt integraal deel uit van de kuur). Overal wordt talrijk personeel ter beschikking gesteld van het publiek, zowel aan de baden als elders. En iets merkwaardigs – vooral wanneer men weet heeft hoe het er bij ons aan toegaat – : niemand reikt de hand uit, niemand achtervolgt u terwille van het “*potje café*” [sic]. De fooi is er bijna onbekend, de bediende denkt daar niet aan doordat hij goed betaald wordt door de administratie. Waar is het, dat – wanneer men de vergelijking maakt met wat men elders gewoon is te doen – men geen recht heeft om prat te gaan op het feit dat men behoort tot een “*Koningin der Badsteden*”, al is het nog aan zee.

Het politiekorps van Karlsbad is groot in aantal, goed gedisciplineerd en beleefd ; ze houdt op

bewonderenswaardige manier alles in het oog. Op een teken dat het geeft, wordt het gehoorzaamd, – en dat teken geeft het. Wanneer een agent in de fout gaat, wordt hij streng gestraft en zelfs ontheven uit zijn functies.

De openbare rijtuigen zijn proper [en] elegant; men zou haast zeggen dat ze schier “*voitures de maître*” [sic, wagens voor voornamen] zijn. De koetsiers zijn beleefd, maar nogal geneigd tot diefstal. Ten andere, hun tarief is zeer hoog en zij genereren zich niet om het nog meer de hoogte in te jagen; maar één uitgesproken woord “politie” en het tarief wordt opnieuw het officiële.

De verlichting van de straten is, voor een stad die geen nachtwandelaar(st)ers telt, feeëriek. Elektriciteit in overvloed en dat gedurende de gehele nacht. Men is niet verplicht tot besparingen doen op kleine schaal. Deze administratie moet een goed contract gesloten hebben met de maatschappij die de openbare verlichting levert.

De talrijke parken en publieke wandelwegen – en er zijn er mijlen en mijlen, alle omringende bergen zijn maar promenades – worden onderhouden met uiterste zorg; alom een menigte wachters; geen enkel afgerukt blad, geen papier slingerend rond op de weg.

Nog iets wat u verstomd doet staan, wanneer men weet heeft van hoe het eraan toegaat in andere badsteden. Het is, dat in al deze wandelwegen, in al deze publieke plaatsen men geen enkele bedelaar, geen enkele nougat verkoper en andere in Turkse tapijten handel drijvenden tegenkomt. Zelfs geen bloemenverkopers die u steeds weer bestoken, die u telkens overlast bezorgen.

Tenslotte van wat niet helemaal is van wat men elders ontmoet. Het is het feit, dat de bewoner van Karlsbad weet dat alle mooie zaken die zijn stad bevat, gemaakt zijn voor de vreemdeling die hem zijn geld aanbrengt, die hem doet leven, die zelfs feesten inricht ten einde de klasse der armen van de lokaliteit te hulp te komen.

Dus, verre van feesten in te richten naar de smaak van het volk in de kwartieren die door de “*vremden*” gefrequentieerd worden, poogt de administratie hun deel van de lucht en het licht te geven aan de troep kinderen van zijn behoeftigen door een voor hen passende plaats uit te zoeken, geëigend voor hun genre gestoei. Op die manier belet ze een opeengepakt zijn dat heel onaangenaam is voor de badgast en de exploitatie van een ware beruchte wijk (“*cour des miracles*”) die niet altoos waardigheid verstrekt aan de grote badsteden.

- 2 -

Rond 9 uur dringt de grote groep baders binnen in de bakkerijen, kiest uit de smakelijk uitziende taarten en de broodjes van de etalages. Alles schijnt goed en alles is verrukkelijk. Daarop begeven al die mensen die in de hand een kleine roden zak met broodjes houden, zich naar en in de vele parken die nabij de stad gelegen zijn. In elk van deze tuinen bevindt zich een café alwaar de menigte plaats neemt om te dejeuneren. Gewoonlijk eet men er eerst de geheel verse taartjes, twee eieren, ham (een heerlijke hesp, men zou zeggen dat ze speciaal besteld is bij de “heren varkens” om gezonden te worden naar het kuuroord Karlsbad), finaal koffie met melk, – maar een koffie die bij de gehele hoop toeristen bekend staat als het “*nec plus ultra*” (het 'neusje van de zalm') van het genre! Het ontbijt alles samen wordt u opgediend door vriendelijke en innemende meisjes. Na het ontbijt komt de hygiënische wandeling in de bergen. Daarna het bad, het stortbad, tenslotte het diner. Deze voornaamste maaltijd moet karig zijn, geen enkel prikkelend noch onverteerbaar gerecht, geen krachtige wijnen. En dan te bedenken dat geheel deze groep mensen zich schikt naar dit dieet. Dit voorschrift is in zwang, zowel in de grootste als in de middelmatigste hotels.

De namiddag wordt gewijd aan de excursies : te voet, per rijtuig ; eenieder gaat waarheen hij zin in

heeft. Elke dag, rond 3 uur [in de namiddag en in één van de vele parken], grijpen er muzikuitvoeringen plaats maar ze worden weinig bijgewoond.

's Avonds, om halfzeven, opent het Stadstheater (een charmant monument, als inrichting een pareltje) zijn deuren. De voorstellingen worden er goed opgevolgd en eindigen om 9 uur.

Een zeer sober souper beëindigt deze dag. Om halftien-tien uur bevindt elkeen zich in zijn bed, gelukkig en vooral zeer vermoeid van een zodanig gevulde dag.

* * *

De stad heeft grote verplichtingen : het onderhoud van de tuinen, promenades, personeel, afschrijving van lening voor haar baden, muziek, enz.

Haar inkomsten zijn de volgende. Iedere badgast die meer dan 8 dagen in Karlsbad verblijft, moet de kuurbelasting betalen die varieert – naar gelang het fortuin en de maatschappelijke positie van de toeristen – tussen 4, 6, en 10 florijnen. Plus de taks op muziek per klasse en volgens het aantal personen.

1ste klasse : 5 à 17 florijnen

2de klasse : 3 à 8 florijnen

2 à 6 florijnen

De Oostenrijkse florijn is 2,10 fr waard

Tenslotte baat de stad de badinstallaties uit die genoeg dienen op te brengen alsmede voert ze haar wateren en zouten uit.

De administratie is zeer mild. Men heeft me met stelligheid verklaard dat ze jaarlijks 10.000 baden gratis geeft. De dokters met vakantie worden met bijzondere zorgen omringd ; zij worden van alle taksen vrijgesteld en genieten baden zonder betaling, enz. Het is een zeker iets dat zij de voornaamste aanbengers zijn van klanten, want tweederden van de waterdrinkers zijn er naar toe gezonden op voorschrift van de geneesheer.

Sedert dat de “Compagnie van de Wagons-Lits” tijdens de zomer een directe lijndienst ingesteld heeft tussen Oostende en Karlsbad, begint “Oostende-Bains” (de baden van Oostende) hier bekend te worden. Het is nochtans niet het vignet van Oostende dat aangebracht is op de reclame van de “Wagons-Lits” die een heel goed gedacht moet bieden van onze stad.

In Karlsbad begint het seizoen op 15 april. De 15de mei kan reeds vergeleken worden met de maand juli in Oostende, wat het aantal baders betreft. Het hoogseizoen is in juni tot aan 15 à 20 juli. Daarna vertrekken de toeristen.

De “rijke chic” (les huppés) – en ze zijn aanzienlijk in aantal (geheel de hoogadel van Duitsland en Oostenrijk volgt ieder jaar een kuur in Karlsbad; voor het ogenblik houdt de Koningin van Saksen er verblijf) – gaat een aanvullende kuur doen, aan zee of in Zwitserland. Voor de “Karlsbaders” betekent de zee de Adriatische Zee (“*Abbatia*”)(16); zij kennen haast niet(s) anders dan deze.

* * * * *

LITERATUURPGAVE

Ongaarne was, door gebrek aan gepaste en bruikbare gegevens, het me niet mogelijk deze soort mini-studie verantwoord af te kunnen sluiten tot ook nà 1914 ...

- (1) Heel toevallig gevonden op internet. Uitspraak n.a.v. een reis ginds van het Koninklijk Atheneum van Willebroek.
- (2) NECHELPUT, Paul : Een onderhoudsbeurt in Karlsbad, in : Krant van West-Vlaanderen (vakantiekrant); 20 april 2001 (sic), p. 17.
- (3) Een uitvoerig artikel van de toendertijd te Oostende zeer gerespecteerde Dr .med. J. Félix. Zie in Le Carillon; 07-03-1911.
- (4) Le Carillon ; 04/04/1905.
- (5) (G., Ch. : La Saison à Karlsbad, 2, in : Le Carillon; 23/05/1897.
Ik dank hierbij van harte dhr. Yves Dingens voor zijn bedreven zoekhulp en nuttige tips.
- (6) De Morgen (krant); 28/02/2009, p. 75.
- (7) VANDENDRIESSCHE (C.) : Kuren in Bohemen, in : Touring Explorer (magazine); nr. 164, oktober 2008, p. 14-19 : ill.
- (8) D.i. uitwendige toepassing van water als geneesmiddel.
- (9) G., Ch. : o.c., 2, in: Le Carillon. 23/05/1897, p. 1 (e).
- (10) Overgenomen uit de binnenlandse krant "L'Etoile" door "L'Echo d'Ostende"
- (11) Le Carillon ; 06/05/1905.
- (12) Le Carillon ; 07/06/1900, p. 2 en L'Echo d'Ostende; 07/06/1900, p. 2 [sic].
- (13) Le Carillon ; 05/07/1900.
- (14) Le Carillon ; 21 en 23/05/1897, telkens op p. 1.
- (15) Sölch (Werner) : Orient-Express : Glanzzeit, Niedergang und Wiedergeburt eines Luxuszuges.– 3de dr. – Düsseldorf, 1983.
Mej. Kelly Surmont was me behulpzaam bij het exact vertalen uit het Duits van enkele al te taaie brokken voor mij.
- (16) Uitloper van de Middellandse Zee, tussen Italië en de Balkan, ca. 130.000 km².